

Sveriges Författarförbund - Sveriges Dramatikerförbund - Svenska Journalistförbundet - Sveriges Läromedelsförfattares Förbund - Konstnärernas Riksorganisation - Föreningen Svenska Tecknare - Föreningen Sveriges Konstantverkare och Industriformgivare - Svenska Fotografers Förbund - Föreningen Svenska Tonsättare - Föreningen Svenska Kompositörer av Populärmusik - Federationen Svenska Musiker - Svenska Teaterförbundet - Svenska Regissörsföreningen - Oberoende Filmars Förbund - Unionen - klubbarna vid Sveriges Radio, Sveriges Television och Utbildningsradion

KLYS

Konstnärliga
och Litterära
Yrkesutövares
Samarbetsnämnd

Stockholm den 16 september 2014

Landstinget Sörmland
Box 314
611 26 Nyköping

Synpunkter på remissutgåvan av Sörmlands kulturplan 2015-2017

KLYS har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerade underlag till regional kulturplan för Sörmland och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning anföra följande.

Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – företräder via sina 15 medlemsorganisationer ca 30.000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, musiker, kompositörer, tonsättare, bildkonstnärer, dramatiker, regissörer, journalister, skådespelare, filmare och dansare. Organisationerna samarbetar under KLYS paraply i frågor som rör t ex kulturpolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem samt tryck- och yttrandefrihet.

KLYS är en samlad röst för Sveriges kulturskapare i den nationella kulturpolitiken. Samverkansmodellens inträde i den svenska kulturpolitiken har inneburit, förutom ett nytt sätt att fördela statliga bidrag till regional kulturverksamhet, en etablering av en ny kulturpolitisk karta där samverkan och dialog på alla plan är satt i fokus: mellan stat, region och kommun och där också det professionella kulturlivet och civilsamhället ska delta i dialogen. Enligt förordningen ska de regionala kulturplanerna tas fram ”efter samråd med länets professionella kulturliv och det civila samhället”. Att använda sig av professionella kulturskapare som experter på sitt konstområde är ett utmärkt sätt att ta tillvara de professionella kulturskaparnas regionala erfarenheter, utveckla diskussionen om kulturskaparnas villkor och formulera en regional konstnärspolitik präglad av mångfald, konstnärlig kvalitet och förnyelse.

Formen för samråd väljer regionen själv. KLYS verkar för att dialoger sker i formaliserad form, dvs att det finns en kontinuitet och långsiktiga strategier för att involvera professionella kulturskapare i dialog runt kulturplanens skrivande, genomförande och uppföljning. KLYS verkar också för att mindre samråd, där yrkesverksamma bidrar som experter, arvoderas.

Bland KLYS viktigaste frågor, som även gäller arbetet med regionala kulturplaner och samverkansmodellen, är att principen om armlängds avstånd används och värnas. Denna princip har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor, och är av största vikt för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Enligt principen ska konstnärliga och kvalitativa bedömningar inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare. KLYS bevakar också hur regionen arbetar med kulturell mångfald, hur konstnärlig kvalitet och förnyelse får utrymme samt balansen mellan kultur- och aspektpolitik av olika slag.

Här nedan följer en sammanfattning av KLYS mest centrala bevakningsområden, när det gäller regionala kulturplaner och regional kultur- och konstnärspolitik:

Grundläggande värden

- Hur bevakar kulturplanen kulturens egenvärde och balansen mot aspektpolitik?
- Bidrar den här satsningen till konstnärlig kvalitet och förnyelse?
- Hur arbetar regionen med principen om armlängds avstånd?
- Hur arbetar regionen med att främja mångfald inom kulturen?

Kulturskapares villkor

- Vilka förutsättningar skulle behövas för att professionella kulturskapare inom alla konstområden skulle kunna verka i regionen? Hur formuleras regional konstnärspolitik i regionen?
- Vilka målsättningar formulerar regionen utifrån betydelsen av rimliga avtal och ersättning till kulturskapare för deras arbete?
- Hur kan regionalt verksamma kulturskapare stödjas med kompetensutveckling och vidareutbildning? Hur kan man stödja de redan yrkesverksamma som vill vara kvar i regionen?
- Hur diskuterar och synliggör regionen skillnaden i villkor mellan yrkesutövande och ideella utövare?
- Vilka stödfunktioner finns för professionella kulturskapares företagande i regionen?
- På vilka sätt kan regionen och dess kommuner integrera kulturskapare som självklar samarbetspart?

Kulturell infrastruktur

- Hur ser utbudet ut av lokaler för mötesplatser och arbetsplatser i regionen? D.v.s. replokaler/verkstäder/träningslokaler/inspelningsstudios. Vad kan byggas ut, förstärkas lokalt och eller regionalt?
- Vilken strategi formulerar regionen i sin kulturplan angående samspelet mellan institutioner och det fria kulturlivet?
- Vad har regionen för utvecklingsmål för regionöverskridande verksamhet?
- Hur planerar regionen att arbeta med och utveckla nationella och internationella samarbeten?

Övergripande synpunkter på förslaget till kulturplan

Det finns mycket i kulturplanen som ur KLYS perspektiv är positivt och som ger uttryck för lovande ambitioner att utveckla regionens konst- och kulturliv. Vi anser dock att kulturplanen borde ha en starkare betoning på konstens och konstpolitikens roll i regionen och på vikten av att länet ska ha ett rikt konstliv av hög kvalitet. En tydligare målsättning bör också formuleras om att underlätta för kulturskapare att *bo, försörja sig och utvecklas* i sitt konstnärskap i regionen. Sådana skrivningar bör föras in i de regionala målen och riktlinjerna samt i den inledning som inte finns med i remisutgåvan av dokumentet.

Bakgrund

I kulturplanens inledande avsnitt Bakgrund beskrivs att kulturplanen tagits fram i samråd med bl a det fria professionella kulturlivet. KLYS förutsätter att i detta begrepp ingår yrkesverksamma kulturskapare från olika konstområden.

Sörmland har arbetat fram en modell för samverkan och dialog kallad Samkultur Sörmland. Hittills har referensgrupper för sex kulturområden (Bibliotek, Bildkonst, Arkiv, Film, Musik och Hemslöjd) bidragit till den nya kulturplanen. KLYS välkomnar att Sörmlands avsikt är att inrätta referensgrupper för alla kulturområden, och vi förutsätter att scenkonsten och litteraturen/författarna då får egna referensgrupper.

KLYS vill dock rekommendera Sörmland att också inrätta ett konstområdesövergripande kulturskaparråd, på så sätt som skett i t ex Uppsala och i samarbete mellan Jämtland/Västernorrland, där generella frågor kring konstnärspolitik och kulturskapares villkor i regionen dryftas. I kulturskaparråden bör ingå yrkesverksamma från olika konstområden och dessa ska arvoderas för uppdraget. Det ska understrykas att såväl "fria" kulturskapare som inte är anställda eller kopplade till en institution, som anställda kulturskapare vid kulturinstitutioner, bör komma i fråga i sådana konstområdesövergripande kulturskaparråd.

Sörmlands kulturplan kompletteras årligen med en handlingsplan, som dock inte ingår i den remissutgåva som KLYS har att lämna synpunkter på. Varför den konkretisering som en handlingsplan utgör saknas här.

Kulturpolitiska utgångspunkter - Regionala mål, riktlinjer och prioriteringar

Kulturplanens mål och prioriteringar vittnar om en insikt om kulturens betydelse för samhället och regionen. Mångfald, barn och unga samt tillgänglighet lyfts tydligt fram i de kulturpolitiska utgångspunkterna. KLYS saknar dock regionala målsättningar om konstnärlig kvalitet och förnyelse samt en starkare betoning av konstens och kulturens eget värde, i förhållande till s k aspektpolitik, d v s den politik som innebär att kulturen i första hand ska utgöra ett redskap för att främja andra mål. Aspektpolitiken får t ex slagsida där Sörmland lyfter fram de tvärssektoriella perspektiven i form av kultur och hälsa och regional utveckling.

Ett sätt att ytterligare stärka de kulturpolitiska ambitionerna vore att landstingsfullmäktige eller dess styrelse knöt de konstnärliga referensgrupperna närmare till sig för diskussioner om visioner och utvecklingsstrategier när det gäller konstnärlig kvalitet och förnyelse samt kulturens egenvärde.

I landstingets regionala mål, styrning och uppföljning utgår regionen från fem perspektiv som är grunden för de regionala kulturverksamheternas åtaganden. KLYS saknar här ett viktigt perspektiv och det är det professionella kulturlivets/kulturskaparnas perspektiv, som vi anser bör en ett självklart perspektiv i detta sammanhang.

Gemensamma regionala utvecklingsområden

Utöver konstformspecifika utvecklingsområden har Sörmland också konstområdes- övergripande prioriteringar; tillgänglighet till kultur, nationella minoriteter, genus- och jämställdhetsperspektiv, användning av nya lokaler samt interregional och internationell samverkan.

KLYS ser positivt på det interregionala samarbete som Sörmland har med närliggande regioner, särskilt när det gäller kulturskapsfrågor. Vi skulle gärna vilja ha mer information kring det främjandearbete, där samarbete pågår med Östergötland och Jönköping om kulturskapsarnas delaktighet i samverkansprocessen.

Professionell teater-, dans- och musikverksamhet

Generellt är det viktigt att på scenkonstområdet uppmärksammar att när de offentliga anslagen inte förmår hålla jämna steg med pris- och löneökningar hotas möjligheterna att behålla den höga kvaliteten och den nuvarande omfattningen på verksamheterna, samtidigt som utrymmet för förnyelse och utveckling krymper.

Ett centralt område som bör ges ökad uppmärksamhet är arbetet med kompetensutveckling. Dessa är idag begränsade såväl inom institutioner som inom det fria kulturlivet. Kulturkraft Stockholm har utgjort en tillgång också för Sörmland. I och med att detta projekt upphörde under våren 2014 är det angeläget att finna former för en fortsättning av dessa insatser där det vore önskvärt att pröva möjligheterna till ett samarbete mellan Stockholm, Sörmland och även andra landsting inom Mälardalsregionen.

För att scenkonsten ska kunna möta sin publik krävs ett väl utvecklat arrangörstöd och ett aktivt publikarbete. Tidigare fungerande modeller för att förmedla föreställningarna med hjälp av till exempel kultursekreterare har på flera håll rustats ner. Detta har medfört färre föreställningar och ökade kostnader för administration och resor. Att stärka arrangörsledet är därför en strategisk fråga.

Konst- och kulturfrämjande verksamhet

63 procent av konstnärerna i Landstinget Sörmland har en månadsinkomst på 13 300 kronor eller mindre, vilket kan jämföras med den genomsnittliga månadsinkomsten i länet som enligt SCB var 21 289 kronor (år 2012). Detta innebär att majoriteten av konstnärerna i Sörmland har svårt att livnära sig på sin verksamhet. Cirka 32 procent av yrkeskåren uppger att de tvingats tacka nej till att medverka i en utställning för att ersättningen och villkoren är så dåliga att de inte har haft råd. Sju av tio konstnärer har vid något tillfälle inte fått utställningsersättning vid utställningar.^[1]

Det finns en stark drivkraft i länet vilket återuppbyggnaden av Grafikens hus, ambitiösa satsningar på samtidskonsten och upprättandet av nya arenor för möten med kulturen vittnar om. Att Sörmland arbetar för att kulturskapare ska få bättre förutsättningar i regionen (s. 24) är mycket bra, även om vi saknar förslag på hur detta kan genomföras i praktiken.

KLYS efterlyser mer konkreta åtgärder för bild- och formområdet. Till detta hör enprocentsregeln, MU-avtalet och upprättandet av ett konstnärligt resurscentrum. Då länet har mycket att arbeta med på området tror KLYS att utarbetandet av en bild- och formstrategi skulle vara mycket värdefullt.

KLYS föreslår att:

- Landstinget Sörmland upprättar en bild- och formstrategi som tar ett samlat grepp på bild- och formkonsten och tar avstamp i länets specifika förutsättningar.
- Landstinget Sörmland skriver in i den regionala kulturplanen hur MU-avtalet, både utställningsersättningen och medverkansersättningen, ska kunna tillämpas i länet och dess kommuners alla utställningsarenor. En plan för hur MU-avtalet kan implementeras på regional såväl som kommunal nivå bör upprättas. Regionen bör erbjuda sina och kommunernas kulturpolitiker, tjänstemän och utställningsarrangörer en workshop om MU-avtalet, åtminstone vartannat år. Detta bör budgeteras. Regionen bör årligen redovisa hur MU-avtalet har implementerats i regionen.
- Enprocentsregeln bör tillämpas vid samtliga ny-, till-, och ombyggnationer, även i regionens och kommunernas bolags byggande av infrastruktur och fastigheter. Låt konstnärerna vara delaktiga i utformningen av den offentliga miljön redan vid planeringsstadiet. På så sätt kan den konstnärliga kompetensen utnyttjas effektivt och den offentliga miljön bli bättre. Regionen bör erbjuda sina och kommunernas politiker och tjänstemän inom kultur, fastighet, bygg och samhällsplanering samt offentliga och privata fastighetsbolag och byggherrar en workshop om enprocentsregeln, åtminstone vartannat år. Regionen säkerställer kompetens och resurser för att kunna vara ett stöd till kommunerna i att utveckla riktlinjer och metoder för implementeringen av enprocentsregeln. Detta bör budgeteras. Regionen bör årligen redovisa hur enprocentsregeln har implementerats.
- Landstinget Sörmland undersöker möjligheterna att starta ett resurscentrum för bild- och formkonsten som strategiskt samlar och samordnar det regionala konstlivet, myndigheter och näringsliv.
- Engagera bildkonstnärer i olika sammanhang, exempelvis inom utbildningsväsendet, i arbetet med stadsplaner och i olika utvecklingsprocesser. Se konstnärer som en resurs och sikta på att skapa fler arbetstillfällen för fria kulturskapare. Arbeta utifrån målet att skäliga ersättningar alltid ska betalas till professionella konstnärer i alla arrangemang initierade av regionen.

[1] Se KRO/KIF:s rapport "Utsikt från ateljéerna: Länsvisa undersökningar" (2014).

Litteraturen som konstform

Regionen planerar en kartläggning av och en strategi för det litterära området, vilket välkomnas av KLYS. Vi utgår ifrån att en sådan kartläggning kommer att innehålla en kartläggning av i regionen verksamma författare och deras villkor.

KLYS anser att regionen på samma sätt planerar kartläggningar av kulturskapare inom andra konstområden (d v s även för yrkesverksamma inom ton, bild/form och scen film).

Tvarsektoriella perspektiv i kulturplanen

I detta avsnitt lyfts kulturen egenvärde fram, men det blir ändå slagsidan mot det aspektpolitiska i form av kultur och hälsa och kulturens förmåga att bidra till regional utveckling.

Avsnittet innehåller ett stycke om kulturskapares villkor, vilket välkomnas av KLYS. Behovet av kulturskaparnas kunskaper och erfarenheter i regionens kulturplanearbete bekräftas i målsättningen om att "kulturskaparnas roll i det regionala kulturutvecklingsarbetet måste bättre möjliggöras, tydliggöras och genomföras". Det ska här påminnas om att även kulturskapare som inte är fria utan närmare knutna till olika kulturinstitutioner också bör vara med och bidra till kulturplanearbetet och delta i olika referensgrupper eller kulturskaparråd.

KLYS hade också föredragit en utförligare beskrivning av kulturskapares villkor i avsnittet. För att få en bättre överblick av kulturskapares villkor i Sörmland vill KLYS rekommendera att regionen kartlägger det professionella kulturlivet i Sörmland. En sådan kartläggning skapar underlag till regionala strategier inom alla konstområden i regionen och till en regional konstnärspolitik.

Samverkan och samråd avseende kulturplanen i länet

I avsnittet redogörs för hur samverkan och samråd i regionen ser ut. Det framgår dock inte om de yrkesverksamma kulturskapare som deltar i referensgrupperna arvoderas, vilket är en förutsättning för att många yrkesverksamma kulturskapare ska kunna delta.

Utvecklingsområden 2015-2017

KLYS delar uppfattningen att varje konstform i samverkansmodellen behöver ha en referensgrupp, varför referensgrupper bör inrättas även för scenkonst och litteratur. Som förslag till regionens ambition att hitta andra samrådsformer som t ex mellan verksamhetsområden och kulturskapare, rekommenderar KLYS som ovan nämnts att regionen inrättar ett konstområdesövergripande kulturskaparråd som kan lyfta frågor till en mer generell kultur- och konstnärspolitik nivå.

Principen om armlängds avstånd

KLYS saknar i kulturplanen skrivningar om principen om armlängds avstånd och en beskrivning av om och hur den används i regionen. Principen är grundläggande i kultur- och konstnärspolitiken och har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor. Den är en förutsättning för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och för att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Enligt principen ska konstnärliga och kvalitativa bedömningar inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter såsom yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare.

Begrepp och definitioner

I förslaget till kulturplan används genomgående begreppet "professionell kulturskapare" eller bara "kulturskapare" för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma, vilket är det begrepp som KLYS använder för våra yrkesgrupper och som vi också rekommenderar regionerna att använda.

Begreppet kulturpolitik förekommer på flera ställen i planen. Däremot förekommer inte "konstpolitik" eller "konstnärspolitik" som enskilda begrepp i planen.

Mångfaldsbegreppet förekommer på flera ställen, såväl i betydelsen mångfald av konstnärliga uttryck i utbudet, men också i betydelsen mångkultur och etnisk mångfald. Någon definition av begreppet finns dock inte i kulturplanen.

Slutligen vill vi tacka Sörmland för inbjudan att lämna synpunkter på remissutgåvan och ser fram emot en fortsatt dialog med Sörmland i kultur- och konstnärspolitiska frågor.

För KLYS

Ulrica Källén Löreljus
Verksamhetsledare

Mats Söderlund
Ordförande